

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Brussel Stedenbouw en Erfgoed
Directie Stedenbouw
Mevrouw Bety WAKNINE
Directeur generaal
Kunstberg 10-13
B - 1000 BRUSSEL

Ref. DCE : //(corr. : C. Smets)
Ref. DS : 05/PFD/686766 (corr. : B.-N. Lemmens)
Ref. KCML : AA/AH/ **ETB10003_633_St-Gertrudis**
Bijlage : 1 dossier

Brussel,

Betreft : ETTERBEEK. Van Meyelplein. Aanvraag tot het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning m.b.t. tot de heropbouw van de Sint-Gertrudiskerk. Advies van de KCML uitgebracht op 6/12/2019, vervangt en vervolledigt het advies van 19/12/2018.

Mevrouw de Directeur generaal,

In antwoord op uw brief van 30/11/2018, en op vraag van het BSE – DML van 31/01/2019 sturen wij u het advies dat onze Commissie over bovengenoemd punt uitgebracht heeft tijdens haar vergadering van 6/02/2019.

Het vervangt en vervolledigt de bemerkingen die de KCML over dit onderwerp geformuleerd had op 19/12/2018. Dit advies volgt op de 2de vergadering van de gemeentelijke Overlegcommissie van 29/01/2019 waarop BSE vertegenwoordigd was (de 1ste OC vond plaats in november 2018). Het stoelt op de initiële aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning, vervolledigd met het document “Aanvullende nota, Overlegcommissie 13/11/2018” alsook met fotomontages van de beoogde toestand.

De context

De aanvraag betreft de bouw van een kerk op het Van Meyelplein, ter vervanging van de in 1993 gesloopte Sint-Gertrudiskerk. Het bouwterrein is op het Gewestelijk Bestemmingsplan ingekleurd als gebied voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten; het bevindt zich ook in een gebied van culturele, historische, esthetische waarde of voor stadsverfraaiing. Tevens is het gelegen binnen de perimeter van de “algemene bouwverordening voor de wijken rond de Ambiorixsquare en het Jubelpark » (27/02/1992).

Sinds de Middeleeuwen vormden meerdere, opeenvolgende kerken gewijd aan Sint-Gertrudis de dorpskern van het oude Etterbeek gelegen op de helling tussen het huidige Jubelpark en het Jourdanplein, tussen de Hoornstraat en de Sint-Pieterssteenweg.

Bij de verstedelijking van het centrum van Etterbeek werd het gebied tussen beide straten herverkaveld volgens een 19-eeuws patroon. De dorpskern werd ontsloten door de aanleg van de

1/5

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES

KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Generaal Lemanstraat (de vroegere Renteniersstraat), een centrale as die het nieuwe Van Meyelplein verbond met de Oudergemselaan en het lager gelegen Jourdanplein.

Op het Van Meyelplein verscheen in 1885 een neogotische kerk n.o.v. architect Hansotte die de bestaande kerk uit 1750 moest vervangen. Het gebouw in rode baksteen en natuursteen werd bekroond met een imposante torenspits. Om die reden werd ze licht verplaatst t.o.v. de te slopen kerk. Aan de westzijde vormde de nieuwe kerk het sluitstuk van de General Lemanstraat. Hier werden grotendeels woningen van neoclassicistische inspiratie, met witte gevels en veelal met winkelpui, opgericht.

De neogotische Sint-Gertrudiskerk, als perspectiefinder van de Renteniersstraat - Foto BUP

Zicht op het Van Meyelplein – bestaand

Fotomontage ontworpen toestand – Foto's KCML en Gdga

In de nieuw verkavelde zone achter de kerk werden in dezelfde tijdsperiode verscheidene gebouwen opgericht die de sociale rol van de kerk ondersteunden. Het gemeenschappelijk kenmerk van deze neogotische en neo-Vlaamse renaissance gebouwen is hun uitvoering in rode of bruine baksteen.

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Van Meyelplein – foto's KCML

In 1993 werd de Sint-Gertrudiskerk wegens instortingsgevaar gesloopt op last van de burgemeester en werd het Van Meyelplein heraangelegd. Thans is de openbare ruimte beplant en bevat ze onder meer de klokken van de verdwenen kerk en het herdenkingsmonument van de Armeense Genocide (1915-2015). Ondanks verscheidene projecten, werd de kerk nooit heropgebouwd.

De aanvraag

Het voorliggende project betreft de bouw van een kerk voor de katholieke eredienst voor ongeveer 230 gelovigen. Ze zou ook openstaan voor concerten en vergaderingen. Het ontwerp is gekenmerkt door zijn organische vorm en door de vrijstaande klokkentoren (met integratie van de oude klokken). De kerk zou ongeveer 9 m hoog zijn t.o.v. het maaiveld en uitgevoerd worden in lichtgekleurde baksteen. De kerk is opgebouwd rond een centrale, ovale gebedsruimte omringd door een weekkapel, onthaal- en vergaderruimten. Onderaan de toren is een kleine bezinningsruimte voorzien.

Ontwerp west- en oostgevel en centrale gebedsruimte - Afbeeldingen Gdga

Advies

De KCML erkent de architecturale kwaliteit van het ontwerp, zowel van de vormtaal als van de interessante planindeling, opgebouwd rond een centrale en karaktervolle bezinningsruimte die één van de pluspunten van de nieuwe gebedsplaats vormt.

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Uit de aan het dossier toegevoegde fotomontages blijkt ook dat de nieuwbouw een zinvolle invulling van het plein biedt, zowel aan de vóór- als aan de achterzijde : de kerk heeft een juiste schaalverhouding t.o.v. het Van Meyelplein en de plasticiteit van het bouwvolume alsook de lichte kleur van de gevels dragen bij tot de integratie t.o.v. de pleinvanden (metselwerk met verticaal steenverband, anti-graffiti behandeld). Echter, volgens de Commissie vormt de adequate aanleg van de openbare ruimte rond de kerk, een absolute voorwaarde voor een juiste stedenbouwkundige integratie van de nieuwe gebedsruimte. De toekomstige pleinaanleg moet een landschappelijke meerwaarde bieden voor de omgeving en op natuurlijke wijze aansluiten bij de architecturale vormen van de kerk om eventuele functionele problemen op te vangen (zoals een oneigenlijk gebruik van de holle muurvlakken). ***De Commissie dringt er dan ook op aan de heraanleg van het Van Meyelplein gelijktijdig met het bouwproject te plannen en uit te voeren.***

Hoewel de KCML dus gunstig staat t.o.v. de nieuwbouw, betreurt ze dat de kerk - vanwege de schaalverkleining - geen signaalfunctie zal vervullen t.o.v. het ruimere stadslandschap.

De verdwenen Sint-Gertrudiskerk speelde een structurerende rol en vormde het zwaartepunt van het stadsweefsel tussen het Van Meyel- en het Jourdanplein. Dit werd onder meer uitgedrukt door de zichtas vanaf het Jourdanplein naar de met de toren bekroonde voorgevel van Sint-Gertrudis. Het huidige ontwerp daarentegen opteert voor een laagbouw met een vrijstaande campanile aan de zijkant van de kerk. De fotomontages tonen aan dat het toekomstige kerkgebouw vanop grotere afstand daardoor aan stedenbouwkundige relevantie inboet. Vanaf het Jourdanplein of het kruispunt met de Oudergemselaan zal de kerk vanwege van haar geringe hoogte, nauwelijks zichtbaar zijn. Ook de campanile is vanop die afstand aan het gezicht onttrokken. ***In dat opzicht is de nieuwbouw problematisch op stedenbouwkundig vlak en levert ze geen meerwaarde op voor het ruimere stadslandschap. De Commissie vraagt dit aspect verder te bestuderen.***

Op architecturaal vlak, uit de KCML belangrijke bemerkingen bij het door de fotomontage bevestigde gesloten karakter van de kerk. De Commissie pleit ervoor om een grotere verbinding van het gebouw met de omliggend stad tot stand te brengen en te opteren voor méér en grotere deur- en raamopeningen, als uitdrukking van de pastorale onthaalfunctie van de kerkgemeenschap.

De hoofdingang zou bestaan uit een hoge en erg smalle dubbele deur (twee deurvleugels van 0,90m breed bij 6,60m hoog) en de gevels tellen slechts enkele, kleine ramen. ***Volgens de Commissie zou een breder hoofdportaal en het openwerken van de gevels de leesbaarheid van de kerk ten goede komen, zowel op schaal van het plein als van de ruimere omgeving.*** Het aanbrengen van grotere ramen lijkt trouwens niet onverenigbaar met het concept van de geïsoleerde, sacrale gebedsruimte. Met uitzondering van het roosvenster in de oostgevel, geven de ramen immers uit op de secundaire perifere binnenruimtes. Grotere ramen leveren hier dus ook een functionele meerwaarde op en ze zullen de dialoog van het gebouw met zijn naburen zeker verbeteren.

Ook de klimaatregeling moet gedetailleerd worden. Het groot aantal dakvlakkoepels zorgt voor veel rechtstreekse zonnetoetreding en dus voor bijkomende opwarming van de binnenruimten die ook weer gekoeld dient te worden. De Commissie stelt zich de vraag wat hiervan de materiele en visuele impact is, en of geen oplossing geboden kan worden die deze opwarming voorkomt. In geen enkel geval mogen technische installaties op het dak zichtbaar (hoorbaar) zijn vanuit de omgeving.

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN
Met de meeste hoogachting,

A. AUTENNE
Secretaris

C. FRISQUE
Voorzitter

c.c. à BUP-DPC : C. Smets
BUP-DU : B.-N. Lemmens (bnlemmens@urban.brussels)
Gemeente Etterbeek – Overlegcommissie (urbanisme@etterbeek.be)